

doi: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2018.01.130>

УДК 338.22(477:100)

В.П. ПЕТРЕНКО, аспірант кафедри підприємництва економічного факультету
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

 orcid.org/0000-0001-9407-6273

ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Ключові слова: державна підтримка, суб'єкти малого підприємництва, розвиток малого підприємництва, фінансова підтримка малого підприємництва.

Проаналізовано розвиток та систему підтримки малого бізнесу у різних країнах. Виявлено закономірності функціонування та обґрунтовано пропозиції щодо активізації розвитку малого бізнесу в Україні у контексті зарубіжного досвіду.

Вступ. Як свідчить зарубіжний досвід, запорукою успішного розвитку малого підприємництва є стабільна й всебічна державна підтримка. Саме допомога держави малому підприємству у складних економічних умовах, що спостерігаються сьогодні, може забезпечити покращення економічної ситуації і у регіонах, і в країні у цілому. Проте в останні роки спостерігається уповільнення темпів зростання кількості малих підприємств і чисельності зайнятих на них, зменшення частки малого підприємництва у загальнодержавних обсягах виробництва, спричинені недостатньою дієвістю заходів державної підтримки малого підприємництва і необхідністю її реформування [1, с. 45].

За результатами аналізу виявлено, що негативний вплив на розвиток малого підприємництва в Україні зумовлено такими проблемами: недосконалість та обтяжливість системи оподаткування, адміністративні перешкоди у сфері підприємництва, неурегульованість питань фінансування і кредитування, зокрема мікрокредитування малого підприємництва, низький рівень державної фінансової допомоги, слабкий розвиток інфраструктури підтримки підприємства. Усунення цих проблем та створення сприятливих умов для розвитку малого підприємництва потребує впровадження у практику господарювання нових методів регулювання економіки, які повинні враховувати ринкові відносини [2, с. 96].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізу економічної природи та особливостей малого підприємництва приділили увагу вчені: З. Варналій, К. Ващенко, Д. Ляпін, О. Кужель, В. Ляшенко. Висвітленню фінансового забезпечення діяльності суб'єктів господарювання присвятили свої праці українські науковці І. Бланк, Т. Васильців, Л. Воротіна, В. Вороткін, Т. Ковальчук, В. Кудряшов, П. Рогожин, В. Федоренко. Розгляд теоретичних і практичних ознак проводили економісти-фінансисти: М. Білик, П. Буряк, О. Крохмаль, Я. Онишук,

С. Реверчук. У праці І. Ломачинської досліджено світовий досвід фінансового забезпечення розвитку суб'єктів малого бізнесу та запропоновано заходи щодо комплексної державної політики з удосконалення механізмів фінансування вітчизняних підприємств малого бізнесу. О. Другов запропонував систему фінансування малого та середнього бізнесу залежно від етапу розвитку. Л. Боцьорою проаналізовано питому вагу кредитів, наданих банками України малим підприємствам, у загальному обсязі кредитного портфеля банку у рамках джерел фінансових ресурсів. Але попри значний теоретичний доробок з даного питання, вбачається доцільним дослідити практичні прояви цієї проблеми у світлі останніх змін економічного становища України.

Метою даної статті є дослідження зарубіжного досвіду державної підтримки розвитку малого підприємництва та можливостей упродовження його в Україні.

Результати дослідження. Сьогодні ще очевиднішим стає, що саме мале підприємництво є сферою діяльності, яка найоперативніше реагує на зміни кон'юнктури ринку, а також, що не менш важливо, саме воно надає необхідної гнучкості економіці. Характерною рисою малих підприємств є здатність своєчасно реагувати на зміни споживчого попиту, і за рахунок цього вони мають можливість створювати необхідну рівновагу на споживчому ринку. Саме завдяки малому підприємству формується конкурентне середовище, яке позитивно впливає на кон'юнктуру ринку, забезпечує економічне зростання, а також на стан зайнятості населення (переважно самозайнятості). Зазначимо, що економічний ризик у сфері малого підприємництва вищий ніж у великих компаній, тому і «життєвий цикл» зазвичай коротший. Навіть в економічно розвинених країнах ця сфера є уразливішою, і тому малі підприємства відчувають низку характерних труднощів.

Сьогодні, на жаль, в Україні відсутній дієвий механізм підтримки, розвитку і захисту малого бізнесу і малого підприємництва. Про це свідчать недоліки і складнощі, які часто трапляються у процесі функціонування підприємств бізнесу. Тому перед урядовими органами й зацікавленими організаціями відкривається широке поле для діяльності. При цьому синхронно потрібно розвивати державну систему

підтримки бізнесу і ініціативу підприємців, малих, середніх підприємств по об'єднанню зусиль у сфері державно-фінансової діяльності [3, с. 125].

Державне регулювання та підтримка розвитку малого підприємництва в Україні здійснюється відповідними загальнодержавними, регіональними та місцевими органами влади з метою узгодження інтересів держави і сектору малого підприємництва [4, с. 55].

Державна підтримка малого підприємництва у всіх економічно розвинених державах — це створення державою організаційно-правових і фінансово-економічних умов для розвитку підприємницьких структур. Державні програми фінансової допомоги малому бізнесу повинні враховувати стан бюджетної, кредитно-фінансової системи, соціально-політичний рівень населення для ефективного і своєчасного прямого і непрямого впливу на розвиток підприємництва [4, с. 56].

Дослідження досвіду країн із розвинутою ринковою економікою засвідчило пріоритетність підтримки та розвитку малого підприємництва, що є актуальним і для України. Нижче детальніше розглянуто досвід США, Великої Британії, ФРН, Франції та країн-членів ЄС.

Малі підприємства сьогодні стали невід'ємною частиною економік більшості промислово розвинених держав. У країнах ЄС на їхню частку в середньому припадає 63—67 % ВВП, у США — 40, в Японії — 61 %. На малих підприємствах зайнята значна кількість працездатного населення: 72 % у середньому по країнах ЄС, 78 — в Японії, 75,3 — у Південній Кореї, 73 — в Італії, 54 % — у Франції та США. Така роль малих підприємств в економіці розвинутих країн забезпечується систематичною комплексною підтримкою з боку держав, яку підкріплено регулярним та значним за обсягом бюджетним фінансуванням. Уряд США щорічно виділяє малому бізнесу у вигляді грантів майже 30 млрд дол. З них 12 млрд дол. призначено для підприємців — жінок, малопробиткових підприємств (у т. ч. тих, що використовують працю інвалідів) [4, с. 57].

Як правило, у країнах ЄС справи малих і середніх підприємств перебувають у компетенції міністерства економіки і (або) міністерства промисловості і торгівлі. ФРН та Нідерланди, наприклад, мають відділи у справах малих і

середніх підприємств у Міністерстві економіки. У Франції відповідний відділ створено у Міністерстві промисловості. У Великій Британії навіть існує Міністерство малого бізнесу. Що стосується програм розвитку малих і середніх підприємств, то вони розробляються із розрахунком на участь одразу кількох міністерств, що знову ж таки потребує координації зусиль [5, с. 128].

США є країною з найвищим рівнем підприємницької активності у світі. Розквіт малого бізнесу у США забезпечується значною мірою належною підтримкою з боку держави. Конгресом США ще у 1953 р. на правах федерального відомства було створено Адміністрацію у справах малого бізнесу. Наприкінці 1980-х — початку 1990-х рр. Правління США провело через Конгрес ряд законодавчих актів і поправок до них. Ці акти відобразили радикальні зміни державної науково-технічної політики країни [6, с. 163].

Необхідно зауважити, що у США відсутній особливий податковий режим для малих підприємств. Особливістю державної підтримки малого підприємництва у сфері податкового стимулювання малого підприємництва в США є те, що всі суб'єкти підприємницької діяльності для розрахунку прибутку з метою оподаткування зобов'язані вести бухгалтерський облік у повному обсязі.

Однак для малих підприємств передбачені спеціальні положення, що спрощують процедуру обліку та звітності оподаткованого прибутку за прогресивною шкалою: оподатковуваний прибуток до 50 тис. дол. — 15 %; від 50 до 75 тис. дол. — 25 %; від 75 тис. дол. до 10 млн дол. — 34 %; понад 10 млн дол. — 35 %.

У США малі підприємства, що мають невеликі обсяги прибутків, можуть застосовувати касовий метод обліку замість обліку методом нарахування, крім того, їм дозволяють вилучати з оподаткування інвестиції в капітальні активи, якщо їхні обсяги за рік не перевищують 24 тис. дол. [4, с. 58].

Цікавим для України є британський досвід державного регулювання малого бізнесу, а саме підтримка підприємництва у кризових регіонах. З цією метою створюються зони вільного підприємництва, де функціонують державно-комерційні фонди, що надають пільгові кредити і ділові послуги. Неабияке значення має програма «Дії для міст», мета якої — оздоров-

лення старих промислових центрів і поліпшення соціального клімату у виробничих кварталах [7, с. 225].

Також необхідно зазначити, що індивідуальні фірми у Великій Британії не зобов'язані проходити державну реєстрацію, а сплата податків здійснюється на підставі декларування індивідуальних доходів членів фірми. І навіть якщо фірма зареєструвалась у державних органах, то податки сплачуються тільки після того, як фірма почала активно працювати на ринку та знайшла своїх споживачів. Загалом величина та кількість податків, які сплачують малі підприємства, менші, а процедура оподаткування значно простіша ніж для великих підприємств. Крім цього, використовується також прогресивне оподаткування прибутків корпорацій: ставки податків для корпорацій з меншими доходами менші ніж для корпорацій із великими доходами [8]. Таким чином, держава заохочує створення малих підприємств і усебічно підтримує їхню діяльність, застосовуючи пільгові умови оподаткування.

У ФРН існує велика кількість закладів, які дають консультації малим і середнім фірмам з різноманітних питань (від результатів маркетингових досліджень до допомоги у подоланні бюрократичних бар'єрів). Консультаційні центри фінансуються як урядом, так і спілками приватних підприємців [9, с. 163].

Міністерство економіки ФРН розробило програму «Євро-фітнес», завдання якої — допомогти малим і середнім підприємствам підготуватися до функціонування в умовах єдиного внутрішнього ринку ЄС. У межах цієї програми асигнуються кошти на проведення галузевих і структурних досліджень, розширення консультаційної та інформаційної допомоги підприємству, активізацію участі малих та середніх компаній у різних європейських ярмарках та виставках [9, с. 163].

Велику підтримку малим і середнім підприємствам уряд ФРН надає за допомогою кредитів і субсидій. З бюджету федерації та земель надаються пільгові інвестиційні кредити, особливо при освоєнні високотехнологічних виробництв, кредити для створення власних підприємств. Державна підтримка малого бізнесу направлена, перш за все, на забезпечення його фінансової самостійності. У федеральній програмі субсидування малих і середніх підприємств існує спеціальна стаття щодо допомоги

для підвищення частки власних коштів, яка склала приблизно 30 % усіх субсидій. Особам, що створюють нові підприємства, надаються кредити строком до 20 років. Уряд ФРН розробив концепцію стимулювання наукових досліджень на малих і середніх підприємствах. Велике значення надається інформаційним і консультаційним послугам у нових галузях технології, перебудові професійного навчання, особливо підвищенню кваліфікації кадрів, зайнятих інноваціями [2].

У Франції широкого застосування набув механізм податкових пільг. За його допомогою держава сприяє прискоренню науково-технічного прогресу, розширенню експорту тощо. Так, існують пільги для новоутворених акціонерних товариств (протягом перших двох років не сплачується податок, на третій рік оподатковується 25 % їхнього прибутку, на четвертий — 50, на п'ятий — 75, починаючи із шостого року — 100 % прибутку), застосовується податковий кредит і для підприємств, які проводять фахову підготовку кадрів, тощо [11]. Малі підприємства не подають декларації про податок на додану вартість, проте виплачують прибуткові податки, рівень яких залежить від сфери діяльності (торговельні операції, послуги тощо) [11].

Відносно розвитку малого та середнього підприємництва урядові структури ЄС також проводять зважену державну політику, яка враховує галузеві та регіональні особливості розвитку та функціонування цього сегмента економіки. Головними цілями наддержавного рівня в ЄС є зміцнення єдиного внутрішнього ринку, інтернаціоналізація підприємницької діяльності на рівні окремих її суб'єктів шляхом залучення підприємств до електронної комерції, активізація процесів створення та упровадження інновацій, спрощення процедур для створення нових підприємницьких структур. На державному рівні політика ЄС спрямована на усунення перешкод ефективного функціонування суб'єктів підприємництва. Так, для усунення бюрократичних перепон на шляху створення та функціонування суб'єктів підприємництва розроблено та упроваджено декілька програм: 1) Програма *SLIM*: пропонує заходи щодо спрощення законодавства ЄС в тому або іншому секторі економіки; 2) Євроінфоцентри: роз'яснення вимог законодавства до суб'єктів підприємництва; спрощення форм

та звітних вимог; організація європейських конференцій для щойно створених суб'єктів малого та середнього підприємництва; 3) Програма оцінювання впливу нормативних актів на функціонування підприємництва з погляду порівняння витрат, вигод і ризику; 4) «Центр єдиного вікна»: спрямована на співробітництво між відповідними державними органами та підприємницькими структурами, може стати корисною для обох сторін [12, с. 186]. Багато з цього застосовується сьогодні і в Україні та дає позитивний результат.

Показовим для України є досвід державної політики у сфері малого підприємництва пост-соціалістичних країн — Угорщини, Чехії, Польщі. Частка малих підприємств Угорщини складає 99,8 % усіх підприємств. Вони створюють 50 % ВВП та забезпечують 60 % робочих місць. Для ефективної співпраці держави з підприємництвом налагоджено діяльність цілої низки організаційних структур, до яких належать: Національна Рада розвитку підприємництва, Міністерство економіки Угорщини, Агентство з розвитку інвестицій та торгівлі, Угорський банк розвитку, Державне акціонерне товариство гарантій, Державний фонд підтримки інновацій та науково-дослідної діяльності. Державна підтримка малого підприємництва охоплює ряд економічних стимулів, серед яких пільгове оподаткування та пільгове кредитування [12, с. 187].

На жаль сьогодні в нашій державі ми спостерігаємо слабко розвинену інфраструктуру підтримки розвитку малого підприємництва, проте Уряд здійснює кроки для подолання цієї проблеми. Саме тому для сприяння розвитку інфраструктури підтримки підприємництва, зокрема надання суб'єктам господарювання фінансової, матеріально-технічної, інформаційної, науково-технологічної, консультативної, маркетингової, кадрової та освітньої підтримки є одним із основних питань, що потребує вирішення на державному рівні та регламентується розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014—2024 роки» [10].

Висновки. Проаналізований сучасний стан розвитку малого підприємництва у країнах Європи і США та його місце у міжнародному бізнес-середовищі дає змогу виявити позити-

ви і сформулювати рекомендації щодо відповідної державної політики підтримки розвитку малого підприємництва в Україні. Беззаперечно, завдяки малому підприємництву створюється конкурентне середовище, яке позитивно впливає на кон'юнктуру ринку, забезпечує економічне зростання, а також зайнятість (самозайнятість) населення.

Досвід державної політики щодо підтримки розвитку малого підприємництва у США, Великій Британії, ФРН, Франції та інших краї-

нах-членах ЄС свідчить, що розвиток малих підприємств в економіці розвинутих країн забезпечується систематичною комплексною підтримкою з боку держави, яку підкріплено регулярним та значним за своїми обсягами саме бюджетним фінансуванням. Стосовно розвитку малого та середнього підприємництва урядові структури ЄС також проводять зважену державну політику, яка враховує галузеві та регіональні особливості розвитку і функціонування цього сегмента економіки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Polischuk N. State support policy for development for small business in Ukraine: directions, forms of implementation. *Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. ОРІДУ*. Гол. ред. М.М. Іжа. Вип. 2 (66). Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2016. 136 с.
2. Деренко О.А. Міжнародний досвід державного регулювання та підтримки малого підприємництва. *Бізнес-Інформ*. 2012. № 5. С. 95—97.
3. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва: стат. зб. За ред. М.С. Кузнецової. Київ: Державна служба статистики України, 2016. 514 с.
4. Захарченко В.І., Борисов О.Г., Іванишева А.В. Зарубіжний і вітчизняний досвід державного регулювання економіки для сучасної України. За ред. В.І. Захарченка. Одеса: Негоціант, 2005. 128 с.
5. Ісаченко Д.А. Малі підприємства в трансформаційній економіці регіону: монографія. Одеса: Ін-т проблем ринку та екон.-еколог. досліджень НАН України, 2009. 406 с.
6. Комарницький І.М. Організаційно-економічні механізми розвитку підприємництва: монографія. Ужгород: Патент, 2000. 224 с.
7. Лех Г.А., Ільчишин М.М., Туркало О.Я. Світовий досвід розвитку підприємств малого бізнесу. *Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць*. 2011. Вип. 21.15. С. 224—229.
8. Ольвінська Ю.О. Особливості державного регулювання малого підприємництва у країнах світу. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. № 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=814> (дата звернення: 03.03.2018).
9. Пап В.В. Сучасний стан і тенденції розвитку малого підприємництва в Україні. *Бізнес-Інформ*. 2013. № 6. С. 160—164.
10. Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014—2024 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.08.2013 № 641-р. *Офіційний вісник України*. 2013. Ст. 2543.
11. Тимченко О.І. Проблеми та перспективи розвитку малого підприємництва в регіонах України. *Ефективна економіка: електрон. наук. фахове вид.* 2015. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4135> (дата звернення: 03.03.2018).
12. Федорченко В.В. Удосконалення механізму формування державної політики підтримки розвитку малого підприємництва. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 7. С. 185—188.

REFERENCES

1. Polischuk N. State support policy for development for small business in Ukraine: directions, forms of implementation. V kn.: Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia: zb. nauk. pr. ORIDU. Hol. red. M.M. Izha. Vyp. 2 (66). Odesa: ORIDU NADU, 2016.
2. Derenko O.A. Mizhnarodnyi dosvid derzhavnoho rehuliuвання ta pidtrymky maloho pidpriemnytstva. *Biznes-Inform*. 2012. No. 5: 95—97 [in Ukrainian].
3. Diialnist subiektiv velykoho, serednoho, maloho ta mikropidpriemnytstva: stat. zb. Za red. M.S. Kuznietsovoi. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2016 [in Ukrainian].
4. Zakharchenko V.I., Borisov O.H., Ivanysheva A.V. Zarubizhnyi i vitchyzniani dosvid derzhavnoho rehuliuвання ekonomiky dlia suchasnoi Ukrainy. Za red. V.I. Zakharchenka. Odesa: Nehotsiant, 2005 [in Ukrainian].
5. Isachenko D.A. Mali pidpriemstva v transformatsiinii ekonomitsi rehionu: monohrafiia. Odesa: In-t problem rynku ta ekon.-ekoloh. doslidzhen NAN Ukrainy, 2009 [in Ukrainian].
6. Komarnytskyi I.M. Orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizmy rozvytku pidpriemnytstva: monohrafiia. Uzhhorod: Patent, 2000 [in Ukrainian].
7. Lekh H.A., Ilchysyn M.M., Turkalo O.Ia. Svitovyi dosvid rozvytku pidpriemstv maloho biznesu. Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy: zb. nauk.-tekhn. prats. 2011. Vyp. 21.15: 224—229 [in Ukrainian].

8. Olvinska Yu.O. Osoblyvosti derzhavnoho rehuliuвання maloho pidpriemnytstva u krainakh svitu. Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok. 2015. No. 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=814> [in Ukrainian].
9. Papp V.V. Suchasnyi stan i tendentsii rozvytku maloho pidpriemnytstva v Ukraini. *Biznes-Inform*. 2013. No. 6: 160–164 [in Ukrainian].
10. Pro skhvalennia Kontseptsii Zahalnoderzhavnoi prohramy rozvytku maloho i serednoho pidpriemnytstva na 2014–2024 roky: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 28.08.2013 No. 641-r. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*. 2013. St. 2543 [in Ukrainian].
11. Tymchenko O.I. Problemy ta perspektyvy rozvytku maloho pidpriemnytstva v rehionakh Ukrainy. *Efektivna ekonomika: elektron. nauk. fakhove vyd.* 2015. No. 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4135> [in Ukrainian].
12. Fedorchenko V.V. Udoskonalennia mekhanizmu formuvannia derzhavnoi polityky pidtrymky rozvytku maloho pidpriemnytstva. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. 2014. No. 7: 185–188 [in Ukrainian].

Надійшла 07.03.2018

В.П. Петренко

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,
г. Киев, Украина

ОТЕЧЕСТВЕННЫЙ И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОДДЕРЖКИ РАЗВИТИЯ МАЛОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

Проанализированы развитие и система поддержки малого бизнеса в некоторых странах. Выявлены закономерности функционирования и обоснованы предложения по активизации развития малого бизнеса в Украине с учетом зарубежного опыта.

Ключевые слова: государственная поддержка, субъекты малого предпринимательства, развитие малого предпринимательства, финансовая поддержка малого предпринимательства.

V.P. Petrenko

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-9407-6273>

DOMESTIC AND FOREIGN EXPERIENCE OF STATE SUPPORT OF SMALL ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT

Main principles of state strategic management of small entrepreneurship development in USA, Great Britain, Germany, France and EU member states are investigated in the article. The role of small entrepreneurship in the economy of various countries is investigated. Main aims and principles of small entrepreneurship support in the developed countries are stated, main mechanisms for small entrepreneurship development in Europe are outlined. Moreover, main directions of state strategy of the small business development in each of the listed countries are determined. The role of the operation of small beneficiaries in the economy formation in the certain region and in the country en at large is substantiated, and the necessity of the development of state strategy of small business development in the immediate perspective was determined. The necessity of the change of strategic priorities of small business development on the state level in Ukraine is justified based on the considered world experience. Main strategic priorities of the state support of small entrepreneurship development in Ukraine for economic rise of the state regions, state at large and population employment is developed. The consequences of the influence of eurointegration processes on small entrepreneurship development in Ukraine are determined, the proposals on activation of its development are scientifically justified.

The global experience of small entrepreneurship development (that is part of competitive, dynamic, intellect-intensive economy, which influences stable economic growth, increase of workplace numbers and population welfare) is investigated. The status if small entrepreneurship in Ukraine is analyzed, the factors which influence it negatively are determined, a package of measures for support of small entrepreneurship development (including: streamlining of the simplified tax system, formation of modern financial infrastructure for small entrepreneurship development, formation of favourable business climate, legal support of the entrepreneurship) is proposed.

Keywords: state support, small business entities, small business development, financial support of small business.